

ЗАСОБИ ПЕРЕКЛАДУ ФРАНЦУЗЬКОГО ДІЄПРИКМЕТНИКА МИНУЛОГО ЧАСУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Граматичні проблеми перекладу, зокрема способи передачі граматичних значень і функцій французького так званого дієприкметника минулого часу українською мовою посідають чільне місце серед інших перекладацьких проблем. Для правильного і точного відтворення думки оригіналу необхідно не тільки віднайти в мові перекладу підхожі слова, але й утілити їх у відповідну граматичну форму [5, с. 10].

Метою дослідження є вивчення перекладацьких відповідників французького дієприкметника минулого часу, виходячи з його синтаксичних функцій, на матеріалі художніх текстів французьких авторів XX-XXI ст. та їх перекладів українською мовою.

Основною синтаксичною функцією дієприкметника минулого часу є атрибутивна [1, с. 198], яка полягає у якісній характеристиці предмета за його дією чи станом" [2, с. 201].

Поряд з ідентичними синтаксичними структурами, при перекладі українською мовою французький дієприкметник минулого часу, який відноситься до іменника у функції підмета чи додатка, виконуючи в реченні функцію означення, може бути переданий особовою формою дієслова у складі підрядної частини складнопідрядного речення з підрядними присубстантивно-атрибутивними, що вводиться сполучником *що*: *Quelques esquisses accrochées à une grille derrière elle témoignaient de son talent* (M. Levy, p. 111) – *Кілька ескізів, що висіли на ґратках якоїсь огорожі, свідчили про її неабиякий талант* (М. Леві, с. 117).

Дієприкметник минулого часу у функції означення до підмета може бути носієм пасивного значення, що в українському перекладі передається сполученням підмета, який позначає виконавця переданої дієприкметником дії, та присудка – особової форми дієслова, що виражає "дію як процес" [3, с. 13]. До того ж, виконавець може бути виражений в тексті оригіналу орудним

відмінком з прийменником *par*; або дієприкметник в оригіналі та перекладі може бути складовою безособового речення.

Аналізована форма набуває більш предикативного значення, вжита у функції обставинного означення із додатковим присудковим значенням часу, причини, місця, способу дії. Обставинне означення "виражає ознаку суб'єкта у момент здійснення дії" [1, с. 198] і перекладається підрядним реченням, що може вводитися сполучником із відповідним оригіналу значенням; одиничним дієприкметником та дієприкметниковим зворотом; дієприслівником або прислівником. Використання таких перекладацьких трансформацій пояснюється подібністю глибинного семантичного значення цих українських форм із французькими дієприкметниками минулого часу у функції обставинного означення. В українській мові узгоджений дієприкметник та дієприслівник, відносячись до суб'єкта, можуть одночасно характеризувати і дію.

Дієприкметник минулого часу в атрибутивній функції може вживатися самостійно в реченні, ад'єктивний вузол якого зазвичай виражений прикметником. Така граматична заміна можлива, враховуючи те, що дієприкметник є "результатом ад'єктивної трансляції дієслова" [6, с. 467]. Такі конструкції мають українськими відповідниками особову форму дієслова в дво- або односкладних реченнях: *Et puis enfin l'espoir a été **renoncé**. Il a été **abandonné**. Abandonnés aussi les tentatives contre l'océan* (M. Duras, p. 70) – *А потім вона втратила надію. Безповоротно. Покинула спроби опиратися океану* (М. Дюрас, с. 61).

Дієприкметник минулого часу, вжитий як "іменна частина складеного присудка або в складних предикативних структурах" [2, с. 201], що у французькій граматичній традиції має назву "attribut", виконує вторинну функцію – самостійного вираження предикації. Дієприкметник минулого часу як іменна частина складеного присудка, вжита із дієсловом категорії стану "*бути*" (французький еквівалент "*être*"), виражає категорію пасивності і може передаватися в перекладі:

- особовою формою дієслова із значенням пасивності у функції присудка: *Les repas étaient commandés chez les meilleurs traiteurs de Paris* (M. Duras, p. 80) – *Страви замовлялися у найкращих паризьких кухарів* (М. Дюрас, с. 69);
- незмінними предикативними формами на **-но, -то**: *Le respect ne s'adresse pas à ce qui est certifié mais à ce qui est proposé* (E.-E. Schmitt p. 63) – *Повага адресується не тому, що сертифіковано, а тому, що запропоновано* (Е.-Е. Шмітт, с. 69);
- пасивним дієприкметником доконаного виду: *Je porte une robe de soie naturelle, elle est usée, presque transparente* (M. Duras, p. 18) – *На мені шовкова сукня, доволі зношена, майже прозора* (М. Дюрас, с. 15) або
- дієприкметником у складі іменного складеного присудка з допоміжним дієсловом *бути*: *J'ai été absorbé par cette question d'origine* (E.-E. Schmitt p. 17) – *Я був поглинутий роздумами щодо свого походження* (Е.-Е. Шмітт, с. 15).

Відмінною рисою функціонування французького дієприкметника є його вживання у складі абсолютної конструкції, в якій також реалізується його предикативна функція. У перекладі українською мовою таким конструкціям відповідають дієприслівники, граматична категорія виду котрих виражає ще й часову співвіднесеність з дією головного предиката; особова форма дієслова, а часове значення може додатково перекладатися сполучниками, що вводять підрядне речення часу. Тут "для адекватного перекладацького рішення слід виходити, перш за все, з граматичної природи даних конструкцій, з глибинних зв'язків як усередині конструкції, так і між нею та іншими членами речення" [4, с. 273].

Виявлені в результаті проведеного аналізу загальні закономірності співвідношення та відповідності дієприкметника і дієприкметникових конструкцій в мовах оригіналу та перекладу дозволяють уявити, якими можливостями володіє перекладач для адекватного відтворення у перекладі цієї неособової форми дієслова, та пояснити причини перекладацьких трансформацій.

Література

1. Гак В.Г. Теоретическая грамматика французского языка / В.Г. Гак. – М.: Добросвет, 2000. – 832 с.
2. Гнатюк Г.М. Дієприкметник у сучасній українській літературній мові / Г.М. Гнатюк. – К.: Наук. думка, 1982. – 248 с.
3. Кучеренко І.К. Граматична характеристика дієприкметника і його місце в системі частин мови / І. К. Кучеренко // Мовознавство. – 1967. – № 4. – С. 12-20.
4. Марінашвілі М.Д. Абсолютні конструкції в оригіналі та перекладі (французько-українські відповідники) М.Д. Марінашвілі // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики: зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Київ, нац. ун-т ім. Тараса Шевченка / відп. ред. Н.М. Корбозерова. – Вип. 18. – К.: Логос, 2010. – С. 267-273.
5. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода / Я.И. Рецкер. – 3-е изд., стереотип. – М.: Р. Валент, 2007. – 244 с.
6. Теньер Л. Основы структурного синтаксиса / Л. Теньер. – М.: Прогресс, 1988. – 645 с.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Duras M. L'amant / M. Duras. – P.: Les Editions de Minuit, 1984. – 143 p.
2. Levy M. Toutes ces choses qu'on ne s'est pas dites / M. Levy. – P.: Editions Robert Laffont, S. A., 2008. – 340 p.
3. Schmitt E.-E. L'enfant de Noé / E.-E. Schmitt. – P.: Editions Albin Michel, 2004. – 143 p.
4. Дюрас М. Коханець / М. Дюрас / Пер. Р. Осадчук. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2009. – 128 с.
5. Леві М. Усе, що не було сказано / Марк Леві / Пер. В. Шовкун. – К.: Махаон-Україна, 2009. – 368 с.
6. Шмітт Е.-Е. Дитя Ноя / Е.Е. Шмітт / Пер. З. Борисюк. – Львів: Кальварія, 2009. – 128 с.